

Morena, bara ba hae le nonyana e maoto a bolou

Pale ka Phumlani Mavimbela

Ditshwantsho ka Magriet Brink le Leo Daly

E fetoletswe ke Hilda Mohale

Kgalekgale Drakensberg e ne e tsejwa jwaloka Thaba e Kgolo (Great Mountain) mme morena o ne a tlwaetse ho nyolosa ho ya fihla ka hodima yona mmoho le bara ba hae ba mafahla, Khahlamba le Thukela, ho ya ba bontsha Noka e Kgolo (Great River) le masimo a ka tlasa yona.

“Ka tsatsi le leng naha ena e tla ba ya lona hore le e buse mme setjhaba sena sa rona se tla be se lebelletse tataiso ho lona,” morena o ne a hlola a rialo.

Bara ba hae ba ne ba dumela feela ka dihlooho ha a rialo, empa yare ha ba ntse ba hola, dintho tsa fetoha. Ka tsatsi le leng motsheare wa mantsiboya bashemane bana ba sala ntata bona morao ho nyolosa thaba jwaloka tlwaelo, mme ha ba fihla ka hodimo a ba bolella hape kamoo ba lokelang ho busa ka teng ka tsatsi le leng. Kgetlong lena, ho ena le ho dumela ka dihlooho, ba botsa ntata bona dipotso.

“Empa, ntate,” ha qala Khahlamba, “ke ofe ho rona eo o tla mo kgetha hore a buse?”

“Ee, ntate,” ha tlatsa Thukela, “ke ofe ho rona eo o mo ratang ho feta e mong?”

Morena o ne a maketse. O ne a sa kgone ho araba bara ba hae. Yaba, o ba araba ka ho re, “Letsatsi le a dikela, re lokela ho tsamaya.”

Ka nako e telele, dipotso tsa bara ba morena tsa dula di mo tshwenya moyeng. Bosiu o ne a dula a phethoha dikobong mme motsheare, a dula a le mong a ntse a nahana ka dipotso tsena hangata. O ne a sa kgone ho etsa qeto ya hore ke ofe ho bara ba hae ya lokelang ho busa hobane o ne a ba rata ba le babedi. O ne a eso ka a nahana hore ka tsatsi le leng a ka tlameha ho kgetha pakeng tsa bona.

**Karete ya
9 ya pale**
SESOTHO

Etsa hore dipale di be bohlokwa sekolong sa heno

Ka tsatsi le leng hoseng morena a bitsa baeletsi ba hae.

“Morena, o re bitsitse,” ba ne ba ntse ba tjho jwalo ha ba fihla ba inama ba ikokobetsa ka hara mokgoro.

“Ke batla ho tseba hore na ke ofe ho bara ba ka eo le nahanang hore o lokela ho busa ka mora ka,” ha rialo morena.

Ba babedi ba baeletsi ba bane ba re, “O lokela ho kgetha Khahlamba, Morena. O sebete ebile o matla, jwaloka wena.”

Baeletsi ba bang ba babedi ba araba, “Morena, o lokela ho kgetha Thukela. O bohlale, jwaloka wena.”

Ba nna ba phehisana jwalo, mme morena a sala a ferekane le ho feta pele.

Bosiung boo ka kgitla, ha morena a ntse a robetse, nonyana e maoto a bolou ya fofela ka mokgorong wa hae mme ya dula pela hae.

“Morena,” ya tlatlarietsa.

Morena a tlolela hodimo mme a phamola lerumo la hae. “Ke mang ya tlang bosiu hakaale?” a botsa.

“Morena,” ha rialo nonyana, “o na le bothata mme ke mona ho tla o thusa.”

“Empa wena o masiba feela le molomo, o ka nthusa ka eng?” ha botsa morena.

“Nka iphetola phoofolo efe kapa efe e kgolo kapa e nyane. Nka o thusa,” ha rialo nonyana.

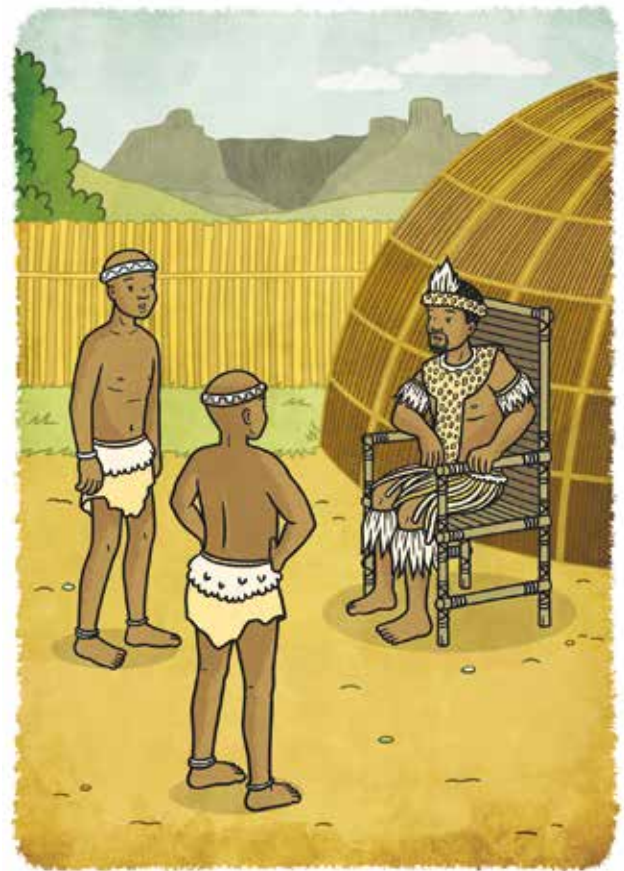
Morena o ne a le bohlale mme a tseba hore a keke a tshepa nonyana e kgonang ho iphetola diphoofolo tse ding. Empa o ne a batla ho tseba hore nonyana eo e rerile ho mo thusa jwang, kahoo a re, “Bua, ke mametse.”

“Ka bosiu ba kotulo o tla romela bara ba hao ho nna. Ya tla kgutla ke yena eo e tla ba morena,” ha rialo nonyana.

“Ho tla etsahalang ka ya sa kgotleng?” ha botsa morena.

Nonyana ha e a ka ya araba potso ena empa ya re, “Ntshepe, morena’ka e moholo, ke tseba tsohle.” Yaba nonyana eo e otlanya mapheo mme ya fofela kwana e siya morena a ferekane le ho feta pele.

Ha morena a tsoha hoseng ha letsatsi le hlahlamang, a romela hore ho bitswe bara ba hae. “Le tle le mmamedisise hobane ke tla bua sena ha nngwe feela,” ha rialo morena. “Hoseng ha letsatsi la kotulo ke batla hore le nke lerumo la ka le ilo tsoma tholo. Le se ke la fetela ka nqane ho naha ya rona mme le etse bonnete ba hore le tlisa tholo eo ho nna ka kgitla bosiu.”

“Ho lokile, ntate,” ha rialo bara ba morena ka ho ikokobetsa.

Hoseng ha letsatsi la kotulo, bara bao ba tsoha e sa le ka matjeke mme ba ya morung ka lerumo la ntata bona jwalo feela ka ha a ba laetse. Ho ne ho se na motho, ntle le ntata bona, ya tsebang hore ba ya hokae le hore ba ne ba ilo etsa eng moo.

Ka kgitla ya bosiu, nonyana e maoto a bolou ya fofa ya kgotlela mokgorong wa morena. Ya fumana morena a tsohile, a emetse bara ba hae hore ba kgotle.

“Morena,” ha bolela nonyana, “Ke batlane le bara ba hao, empa ka se ke ka ba fumana. Na o ba patile, wena ya hlomphehang?”

“Ke a tseba hore ha ke a lokela ho o tshepa, Mamolapo,” ha rialo morena.

“Eng? O tsebile jwang hore ke nna?” ha botsa nonyana, mme kgetlong lena e se e letsa molodi o batang ho ena le modumo wa nonyana.

“Mamolapo ke sona feela sebopuwa se ka iphetolang diphoofolo tse ding,” ha araba morena.

“Tjhe, kwana o morena ya bohlae e le ka nnete! Ke hampe haholo hore jwale o tla tlameha ho sotleha!” ha rialo nonyana e phekota lepheo la leqele mme e fetoha noha e kgolo e ikgarileng e tletseng ntlo.

“Hiss! O ka be o ile wa tttt-tela e mong wa bbb-ara ba hao,” ha rialo sebopuwa sena se ntse se otlanya mohatla wa sona se bile se ikgara ho potoloha morena.

“Ha ke o tshabe!” ha omana morena.

“Sssee – re tla bona,” ha rialo Mamolapo a penya morena le ho feta.

Qetellong morena o ne a se a sa kgone ho mamella.

“Ke ... ya inehela ... ke tla o bolella ...,” a rialo a kganngwe.

“Ho lokile, morenanyana towe,” ha rialo Mamolapo.

“Bara ba hao ba hokae?”

“Ke ba romme hore ba ilo tsoma. Ba batlana le tholo. Ha o ka iphetola tholo o tla bona hore ba tla tla ho wena,” morena a rialo.

Sebopuwa seo sa lokolla mohatla wa sona mme sa fetoha tholo!

“Ba hokae?” Mamolapo a botsa ka bohale.

Hanghang Khahlamba a kena a mathile ka tlung mme a betsa lerumo la morena. Mamolapo a leka ho sutha empa a thella mme lerumo la hlaba sebopuwa seo ka lehlakoreng. Mamolapo a bokolla haholo hoo mokgoro o ileng wa sisinyeha, “O nqwakeditse! Jwale ke tla iphetola noha e kgolo ka ho fetisisa!”

Mamolapo a tla fatshe mme a fetoha. Empa ho ena le hore a fetohle noha e kgolo, a fetoha kokonyana e nyane! Kokonyana eo ya matha fatshe mona e leka ho baleha, empa Thukela a e phetshele ka leoto la hae mme ya eba qetelo ya Mamolapo! Dikgosana tse pedi tseo di ne di pholositse bophelo ba ntata tsona.

“Le tsebile jwang le le babedi hore ho na le ho sa lokang?” morena a botsa bara ba hae.

“Thukela o ne a le bohlae ba ho tseba hore naheng ya rona ha ho na ditholo, kahoo re ile ra tseba hore sena se bolela hore o ne o batla hore re be hole ho fihlela ka kgitla bosiu, mme seo se ne se bontsha hore ho na le ho sa lokang,” ha araba Khahlamba.

Morena o ne a le motlotlo haholo ka bara ba hae. Tsatsing le hlahlamang a rea Thaba e Kgolo, *uKhahlamba* mme a rea Noka e Kgolo, *uThukela*. Mme eitse ha nako e loketseng e fihla, a etsa bonnete ba hore borena o bo abela bara ba hae ba le babedi.

Ho fihlela tsatsing lena, thaba e kgolo le noka e kgolo di ntse di tsejwa jwaloka *izintaba zoKhahlamba no Thukela*.

Eba mahlahlaha ka pale!

Mehopolo e itseng ke ena bakeng sa ho sebedisa pale e leqepheng la 1 ho isa ho la 3 mmoho le bana ba tlelase ya hao le/ kapa ba tlelapo ya hao ya ho bala. Kgetha mehopolo e tshwanelang hantle dilemo le dithahasello tsa bana.

- ★ Leqephehading le leholo, taka setshwantsho sa Morena mme o ngole, "HO BATLUWA: MORENA E MOTJHA". Jwaloka tsela ya ho tsebisa pale, bontsha bana leqephehadi leo mme ebe o re, "Haeba o ne o ka tlameha ho kgetha morena e motjha, o ne o tla batla hore a be jwang?" Kgothaletsa bana ho bua ka makgabane ao ba nahanang hore morena o lokela ho ba le ona le hore ke hobaneng.
- ★ Kamora hoba o badile pale, buisanang ka qeto ya Morena ya ho kgetha bara ba hae ba le babedi hore ba buse.

Kopa bana ho fana ka maikutlo a bona mabapi le sena le ho hlahisa hore bona ba ne ba tla etsa eng hoja ba ne ba le morena.

- ★ Hlahisa hore bana ba take karolo ya pale moo Mamolapo a fetohileng kokonyana teng, kapa karolo efe kapa efe e nngwe ya pale eo ba e ratileng haholo.
- ★ Efa bana letsopa kapa hlama ya ho bapala mme o re ba e sebedise ho etsa e nngwe ya diphoofole tseo Mamolapo a fetohang tsona paleng ena.
- ★ Mmoho tshwantshisang pale ena. E re bana ba bang ba kgethe ho ba baphetwa ba itseng paleng – Morena, Khahlamba, Thukela, baeletsi ba bane ba Morena le Mamolapo e le nonyana, noha, tholo le kokonyana. E re bana ba bang e be bapheti ba balang pale ha baphetwa ba bang ba e tshwantshisa.

Mabapi le porojeke ya Story Powered Schools

Nal'ibali (lentswe la isiXhosa bakeng sa "pale ke ena") ke letsholo la naha la ho-balla-boithabiso bakeng sa ho tsoseletsa bokgoni ba bana ka ho ba balla le ho ba phetela dipale.

Story Powered Schools ke porojeke ya teko e tlisang mokgwatshebetso wa letsholo la Nal'ibali la ho-balla-boithabiso le pakilweng ntshetsopeleng ya tsebo ya ho bala le ho ngola dikolong tse kgethilweng mane Eastern Cape le KwaZulu-Natal. E ananetswe ke Lefapha la Thuto, e entswe hore e kgonahale ke United States Agency for International Development (USAID).

Dikolo tseo e leng karolo ya porojeke ya Story Powered Schools di ikemiseditse ho tsoseletsa bokgoni ba baithuti ba tsona ka ho pheta dipale le ho bala. Di sebedisa matla a dipale ho kgothaletsa baithuti ba tsona hore ba batle ho bala le ho ngola.

